

Ministerie van Economische Zaken

> Retouradres Postbus 20401 2500 EK Den Haag

De Voorzitter van de Tweede Kamer
der Staten-Generaal
Binnenhof 4
2513 AA 's-GRAVENHAGE

Directoraat- generaal Agro
Directie Dierlijke Agroketens en
Dierenwelzijn

Bezoekadres
Bezuidenhoutseweg 73
2594 AC Den Haag

Postadres
Postbus 20401
2500 EK Den Haag

Factuuradres
Postbus 16180
2500 BD Den Haag

Overheidsidentificatienr
0000001003214369000

T 070 379 8911 (algemeen)
www.rijksoverheid.nl/ez

Datum 14 december 2012
Betreft Reactie op rapport Varkens in Nood en Stichting Dier en recht

Ons kenmerk
DGA-DAD/ 12366163

Bijlage
1

Geachte Voorzitter,

Hierbij ontvangt u mijn reactie op het rapport 'Naleving dierenwelzijnwetgeving in de vee-industrie' van Varkens in Nood en de stichting Dier en Recht, zoals door het lid Van Dekken (PvdA) gevraagd in het ordedebat van 24 oktober 2012. In dat debat heeft het lid Thieme tevens gevraagd om een reactie op een door haar ingediende motie (TK 26991, nr. 304, 18 januari 2011) en op alle in het rapport genoemde welzijns- en gezondheidsproblemen. Een reactie op de motie vindt u in deze brief, een reactie op de in het rapport genoemde welzijns- en gezondheidsproblemen vindt u in de bijlage.

Inleiding

In het regeerakkoord 'Bruggen slaan' heeft dit kabinet aangegeven dat dierenwelzijn belangrijk blijft. Dierenwelzijn maakt onderdeel uit van duurzaam produceren. Daarbij hebben alle schakels in de voedselketen een rol te vervullen. Van producent tot retail en consument. De overheid stelt de kaders met onder andere regels voor dierenwelzijn, en ziet toe op de naleving van die regels. Daarnaast stimuleert de overheid innovaties en bovenwettelijke welzijnsplussen.

De huidige, in Nederland breed geaccepteerde, wijze van veehouderij brengt een aantal dierenwelzijn- en diergezondheidsproblemen met zich mee. Met de sector werk ik aan oplossingen voor deze problemen. Dat is niet altijd mogelijk op korte termijn omdat de oplossing soms ligt in een ander en innovatief houderijsysteem of door toe te werken naar dieren die minder kwetsbaar zijn en meer weerstand hebben.

Op 24 oktober brachten Varkens in Nood en stichting Dier en Recht het rapport 'Naleving dierenwelzijnwetgeving in de vee-industrie' uit. Zij constateren dat het slecht gesteld is met de naleving, en dat dit leidt tot ernstige aantasting van welzijn en gezondheid van vele miljoenen dieren in Nederland. Zij zijn van mening dat toezicht en handhaving door de overheid onvoldoende is. Met het rapport brengen beide stichtingen tevens een aantal welzijns- en gezondheidsproblemen in de huidige houderijsystemen onder de aandacht.

Het is goed dat burgers of organisaties de maatschappelijke discussie over dierenwelzijn willen stimuleren. Daarom heb ik met interesse kennis genomen van het rapport van Varkens in Nood en Stichting Dier en Recht. Ik onderschrijf het belang van een goede naleving van de dierenwelzijnregels.

Ik deel echter niet alle conclusies uit het rapport. In deze brief ga ik daar nader op in. In de bijlage ga ik nader in op de in het rapport genoemde welzijns- en gezondheidsproblemen.

Wettelijk kader

In de Gezondheids- en welzijnswet voor dieren (Gwwd) en daarop gebaseerde regelgeving zijn alle Europese welzijnsrichtlijnen voor dieren geïmplementeerd. Het betreft dierspecifieke welzijnsrichtlijnen en algemene welzijnsrichtlijnen uit de in het rapport genoemde Europese richtlijn nr. 98/58/EG inzake de bescherming van landbouwhuisdieren. Ook een verordening over transport en een richtlijn over het doden van dieren zijn geïmplementeerd in de Gwwd. Daarnaast kent de Gwwd en de daarop gebaseerde regelgeving enkele aanvullende nationale regels. De verhouding tussen de diersoortspecifieke welzijnsregels en de algemene welzijnsregels is als volgt. Richtlijn nr. 98/58/EG is geïmplementeerd door middel van het Besluit welzijn productiedieren en het Besluit aanwijzing voor productie te houden dieren. Het Besluit welzijn productiedieren bevat algemene voorschriften met betrekking tot het houden, verzorgen en huisvesten van dieren. Door middel van het Besluit aanwijzing voor productie te houden dieren zijn de bepalingen uit genoemde richtlijn geïmplementeerd onder meer de geschiktheid van dieren om gehouden te worden voor productie. De specifieke Europese welzijnsrichtlijnen voor verschillende diersoorten zijn geïmplementeerd in respectievelijk het Kalveren-, Varkens-, Legkippenbesluit 2003- en Vleeskuikenbesluit 2010. In deze besluiten zijn specifieke voorschriften over het houden, verzorgen en huisvesten van die dieren opgenomen.

Om de reikwijdte af te bakenen is in het Besluit welzijn productiedieren uitdrukkelijk neergelegd welke algemene bepalingen uit dat besluit van toepassing zijn op de diersoorten waarvoor ook specifieke regels gelden. Voor het overige gelden dan louter de specifieke voorschriften. De NVWA houdt toezicht op de naleving van de Nederlandse voorschriften in alle bovengenoemde besluiten en daarmee dus ook op de Europese normen, zowel de algemene als de dierspecifieke. Het is uiteraard de verantwoordelijkheid van de veehouder te voldoen aan de geldende welzijnsregelgeving.

Reactie

De afdeling in het rapport 'Naleving dierenwelzijnwetgeving in de vee-industrie' dat bij controles van varkenshouders, pluimveehouders en kalverhouders door NVWA alleen wordt gekeken naar Nederlandse dierspecifieke AmvB's en niet naar de Europese richtlijn nr. 98/58/EG onderschrijf ik derhalve niet. Bij het toezicht op de naleving wordt zowel naar de algemene als naar de dierspecifieke regels gekeken, al naar gelang de hiervoor geschetste afbakening in het Besluit welzijn productiedieren.

¹ Richtlijn nr. 98/58/EG van de Raad van 20 juli 1998 inzake de bescherming van voor landbouwdoeleinden gehouden dieren (PbEG 1998, L 221)

Geconstateerde naleefpercentages

De NVWA en Varkens in Nood en Stichting Dier en Recht komen tot zeer uiteenlopende naleefpercentages. Deze percentages zijn in mijn ogen onvergelijkbaar door de verschillende manieren waarop een overtreding wordt gedefinieerd en geconstateerd. De door de NVWA en beide stichtingen gehanteerde systematiek verschilt op een drietal punten.

Een overtreding per dier of per veehouder?

Als bij inspectie door de NVWA blijkt dat een veehouder niet voldoet aan één of meer wettelijke bepalingen dan is de veehouder in overtreding. Varkens in Nood en Stichting Dier en Recht tellen het aantal overtredingen begaan per dier op. Voorbeeld: als een varkenshouder met 1000 varkens één aspect overtreedt van het Varkensbesluit, wordt dat door de NVWA geteld als één overtreding en door de stichtingen als 1000 overtredingen.

Fysische controles of wetenschappelijke rapporten?

Om te komen tot een naleefbeeld per sector voert de NVWA fysische controles uit op een a-select getrokken steekproef van bedrijven. De tijdens deze fysische controles aangetoonde overtredingen leiden uiteindelijk tot een naleefbeeld per sector. Deze systematiek komt overeen met de wijze waarop lidstaten jaarlijks het aantal overtredingen melden aan de Europese Commissie. Varkens in Nood en Stichting Dier en Recht baseren hun berekeningen louter op onderzoeksrapporten en niet op fysische controles. Als uit een onderzoeksrapport bijvoorbeeld blijkt dat bij 22% van de vleeskuikenbedrijven de kwaliteit van het drinkwater de kwalificatie niet geschikt krijgt, dan wordt dat vermenigvuldigd met het aantal vleeskuikens in Nederland die dat jaar worden gehouden. Dat wordt vervolgens geëxtrapoleerd naar aantal overtredingen.

Wanneer is er sprake van een strafbaar feit?

Bij de NVWA is er sprake van een overtreding indien bij een inspectie door NVWA blijkt en bewezen kan worden dat een veehouder niet voldoet aan één of meer gecontroleerde wettelijke bepalingen. Bij Varkens in Nood en Stichting Dier en Recht wordt ervan uitgegaan dat iedere *mogelijke* overtreding per definitie een strafbaar feit is. Zo concluderen de stichtingen dat volgens een wetenschappelijk rapport 10 tot 60 procent van de kalveren longproblemen heeft en dat derhalve voor tussen de 157.041 en 942.244 kalveren de Europese richtlijn nr. 2008/119/EG wordt overtreden. In dit geval relateren de schrijvers van het rapport longproblemen rechtstreeks aan stalklimaat. Luchtweegproblemen bij (vlees)kalveren worden echter veroorzaakt door een veelheid aan ziekteverwekkers, waarvan sommige bacterieel en andere viraal van oorsprong zijn. De vatbaarheid van kalveren voor dergelijke ziekteverwekkers en de ernst van het ziektebeeld na infectie hangen echter niet alleen samen met het stalklimaat, maar ook met de conditie van de kalveren (o.a. bij binnenkomst), de huisvesting en de verzorging van de dieren.

De NVWA kan pas van een overtreding spreken indien zij kan aantonen dat op een bedrijf het stalklimaat niet in orde is. Een veelheid van longproblemen kan echter wel een indicatie zijn voor de NVWA om verder onderzoek te doen naar de deugdelijkheid van het stalklimaat.

Reactie

Mijn conclusie is dat de naleefcijfers zoals gehanteerd door de NVWA en de beide stichtingen, gezien de verschillende wijzen van benadering, niet te vergelijken zijn. Ik gabij het vaststellen van de naleefpercentages uit van de door de NVWA gehanteerde systematiek. Het is de veehouder die eventueel een overtreding begaat en de NVWA die dat met een fysieke controle moet aantonen. Dat is de systematiek die ook Europees gehanteerd wordt. De Tweede kamer is over deze naleefcijfers geïnformeerd in de jaarverslagen van het voormalige ministerie van Economische Zaken, Landbouw en Innovatie.

Wat zowel uit de naleefcijfers van NVWA als de beide stichtingen blijkt, is dat in den brede de naleving van dierenwelzijnregels door de sector nog kan en moet verbeteren. Daarmee ligt er een opdracht voor zowel de veehouder als de overheid. Voor de veehouder om te voldoen aan de regelgeving en daarmee mede te zorgen voor een goed welzijn en gezondheid van zijn dieren. Voor mij om in overleg met de sector de veehouder hiertoe te stimuleren. Voor de NVWA om de inzet op handhaving van dierenwelzijnwetgeving verder te continueren. Daarbij kan, net als nu al gebeurt, ook gebruik gemaakt worden van de inzichten uit de wetenschappelijke rapporten die door Varkens in Nood en Stichting Dier en Recht zijn gebruikt.

Controles en handhaving

Kans op controle

De kans dat een bedrijf een welzijnsinspectie krijgt, hangt van verschillende zaken af. Bij de implementatie van nieuwe regelgeving wordt vaker gecontroleerd. Ook als blijkt dat in een bepaald jaar het naleefniveau laag is in een diersector, wordt het jaar erop vaker gecontroleerd. Daarnaast schrijft de Europese Unie voor dat jaarlijks een vast aantal a-selecte steekproeven per diersector moet worden uitgevoerd. En tenslotte wordt dierenwelzijn ook meegenomen als de NVWA op een primair bedrijf komt voor een andere controle, zoals bij aanvragers van Europees landbouwsubsidies. Deze systematiek leidde ertoe dat in 2011 het aantal inspecties varieerde van 5% in de kalverhouderij tot 40% in de vleeskuikenhouderij.

Wijze van controleren

De NVWA bezoekt onaangekondigd primaire bedrijven voor inspectie. Daarbij wordt aan de hand van standaardcontrolelijsten en werkinstructies gekeken naar de welzijnsregels. De welzijnsregels zien vaak toe op de omgevingsfactoren van het dier zoals huisvesting, bewegingsvrijheid, voeder en water. De welzijnsregels bevatten veel open normen. Dat zijn normen waarvoor geen exacte getalsmatige criteria in de wet zijn vastgelegd.

Het kenmerk van een open norm is dat deze werkende wijs nader wordt ingevuld en dat het flexibiliteit biedt voor innovaties. In een aantal gevallen, maar zeker niet altijd, zijn deze open normen inmiddels nader ingevuld aan de hand van wetenschappelijk onderzoek, een interpretatieadvies van de EU of door jurisprudentie. Als die invullingen er zijn, betreft de NVWA deze bij het toezicht en legt deze vast in de werkinstructies. Als deze er niet zijn, beoordeelt de NVWA inspecteur vanuit zijn professionaliteit in hoeverre door de veehouder aan de open norm voldaan wordt, en in twijfelgevallen zoekt hij overleg met collega's. Zeker daar waar nog geen algemeen aanvaarde concrete invullingen zijn, kunnen deze open normen aanleiding geven tot discussie over de juiste interpretatie. Bij een aantal open normen blijkt bovendien een overtreding heel moeilijk te definiëren, zoals voor schoon water en goed luchtklimaat in de stal, tenzij het om extreme overschrijdingen gaat.

De NVWA hanteert een gedragslijn 'Zacht waar het kan, hard waar het moet', waarbij de nadruk ligt op zo spoedig mogelijk opheffen van de overtreding en daarnaast op sanctionerend optreden. Indien de NVWA een geringe overtreding constateert, die ter plekke opgelost kan worden, leidt dit in de regel niet tot strafrechtelijk ingrijpen, mits de veehouder ook daadwerkelijk de overtreding oplost. Zo niet dan kan een mondelinge of schriftelijke waarschuwing gegeven worden met de voorwaarde dat de veehouder binnen een afgesproken tijd het geconstateerde moet herstellen. In deze gevallen volgt een nacontrole om op herstel toe te zien. Als het gaat om een ernstige overtreding, moet de veehouder uiteraard ook de overtreding opheffen, maar wordt tevens een proces verbaal opgemaakt. Dat betekent dat de veehouder verdachte in een strafrechtelijke procedure wordt. Dat is een zware stap. De overtreding moet overtuigend bewezen worden en ook verwijtbaarheid en proportionaliteit spelen een grote rol. Uiteindelijk beslist het Openbaar Ministerie of tot vervolging wordt overgegaan.

Bestuursrecht naast strafrecht

Zoals ook hierboven omschreven kan de NVWA onder de Gwvd bij het toezicht op dierenwelzijn op primaire bedrijven gebruik maken van het strafrecht. Naast strafrecht is er ook bestuursrecht. In het kader daarvan kan de NVWA gebruik maken van bestuursdwang of een last onder dwangsom. Deze wordt verbeurd als de overtreder niet tijdig de overtreding herstelt. In het geval van bestuurlijke handhaving hoeft er geen toetsing door de officier van justitie plaats te vinden. Wel zijn er mogelijkheden tot bezwaar en beroep voor de overtreder. Bestuurlijke handhaving kent een aantal voordelen, met als voornaamste dat het vooral op herstel van de overtreding gericht is. Een specifieke vorm van bestuursrecht is de bestuurlijke boete. Met de invoering van de Wet dieren voor de regels over dierenwelzijn en het Besluit en de regeling handhaving en overige zaken Wet Dieren wordt het handhavinginstrumentarium uitgebreid en kunnen ook bestuurlijke boetes opgelegd worden indien er welzijnsregels op het primaire bedrijf overtreden worden.

Onder de Gwwd is dit nu slechts mogelijk voor overtreding van de strafbaar gestelde bepalingen uit de Europese Transportverordening². De eerste ervaringen zijn positief blijkt uit een evaluatie van de inzet van bestuurlijke boetes. Het blijkt dat bestuurlijke boetes vaak worden toegepast en dat veel minder dan voorheen overtredingen worden afgedaan met alleen een schriftelijke waarschuwing. Het voordeel van een bestuurlijke boete is dat deze sneller opgelegd kan worden dan een strafrechtelijke sanctie.

Ook bij de aanpak van gevallen van dierverwaarlozing blijkt bestuurlijke handhaving een krachtig instrument omdat veehouders meer dan bij strafrecht onmiddellijk geprikkeld worden tot herstel. Als een veehouder zelf geen maatregelen treft, wordt bovendien niet geschroomd zware middelen in te zetten zoals het afvoeren van dieren waarvan het welzijn ernstig in het geding is. De NVWA wil in toenemende mate bestuursrecht gaan inzetten bij handhaving op dierenwelzijnwetgeving.

Reactie

Varkens in Nood en Stichting Dier en Recht geven aan dat zij de kans op controle en de kwaliteit van de controles ('alleen makkelijk te controleren items') door de NVWA onvoldoende vinden. Ook geven ze aan dat de kans op een proces verbaal of boete minimaal is en dat de hoogte van het boetebedrag laag is.

Ik herken me niet in de kritiek op de kwaliteit van het toezicht op de naleving of de toezichthouders. Wel signaleer ik dat er beperkingen en belemmeringen zijn bij de inzet van toezicht en handhaving voor welzijnsverbetering. Daarbij denk ik aan de handhaving van open normen en aan het huidige handhavinginstrumentarium dat de NVWA ter beschikking staat. Er ligt hier een gezamenlijke uitdaging voor de overheid en de sector om te bezien waar verbetering mogelijk is.

Vervolgacties

Zoals eerder aangegeven ligt er voor alle betrokken partijen een uitdaging. Mijn inzet is gericht op de volgende elementen.

Inzet bestuurlijke boete

Een eerste belangrijke stap is de brede introductie van bestuurlijke boetes in de Wet dieren waardoor een veehouder bij overtreding van een welzijnsregel snel beboet kan worden. De hoogte van de bestuurlijke boete wordt bepaald door de ernst van de overtreding en eerdere vergelijkbare overtredingen, zodat een sanctie toegepast wordt die past bij de geconstateerde feiten. Naar verwachting zal dit een sterke prikkel zijn om een overtreder zijn gedrag te laten aanpassen.

² Verordening (EG) nr. 1/2005 van de Raad van 22 december 2004 inzake de bescherming van dieren tijdens het vervoer en daarmee samenhangende activiteiten en tot wijziging van de Richtlijn 64/432/EEG en 93/119/EG van Verordening (EG) nr. 1255/97 (PbEG2005, L 3)

Met de inwerkingtreding van het Besluit houders van dieren ontstaat de mogelijkheid voor deze overtredingen een bestuurlijke boete op te leggen. Zo kan een bijdrage geleverd worden aan slagvaardige en efficiënte handhaving van deze regels.

Invulling open normen

Daarnaast onderzoek ik samen met de sector, de maatschappelijke organisaties en wetenschap hoe aan een aantal open normen beter invulling gegeven kan worden. Dat biedt zowel veehouder als NVWA duidelijkheid. Die invulling kan bijvoorbeeld met behulp van beleidsregels. Er zijn ook andere mogelijkheden die meer ruimte bieden aan innovatie en vrije invulling van doelvoorschriften vanuit de sector zoals bijvoorbeeld de gidsen voor goede praktijken. Met de invoering van de Wet Dieren wordt dit mogelijk. Een goedgekeurde gids voor goede praktijken dient dan als leidraad voor veehouder en toezichthouder.

Gebruik maken van signalen uit de omgeving

De NVWA wil graag gebruik maken van initiatieven en signalen vanuit de omgeving die haar in staat stellen effectiever overtredingen op te sporen. Daarbij kan ook de veehouder een rol spelen. Zo heeft de NVWA in het kader van de invoering per 1 januari 2013 van de verplichte groepshuisvesting voor drachtige zeugen, varkenshouders gevraagd een Eigen Verklaring op te stellen. Hierin verklaart de veehouder of hij al voldoet aan deze regelgeving dan wel verwacht te voldoen met ingang van 2013. Veel veehouders hebben hier gehoor aan gegeven. Hierdoor is de NVWA in staat de inspectiecapaciteit te richten op die bedrijven waar mogelijk sprake is van niet-naleving. Uiteraard wordt er ook nog a-select gecontroleerd, De overheid heeft het afgelopen jaar ook actief bijgedragen aan het tot stand komen van het Afsprakenkader signalering dierverwaarlosing. Hierbij is samen met een groot aantal andere partijen, de zogenaamde erfbetreders, een kader ontwikkeld hoe de sector zelf en in een eerder stadium tot de aanpak van dierverwaarlosing kan komen. Dit vermindert naar verwachting op lange termijn de noodzaak tot handhaven door de NVWA.

Uitvoering motie Thieme

Het lid Thieme heeft verzocht om een reactie te geven op haar motie uit 2011 waarin de overheid wordt verzocht de controle op diertransporten en slachthuizen geheel in overheidshanden te nemen ((TK 26991, nr. 304, 18 januari 2011).

Voor de uitvoering van deze motie verwijs ik u naar de brieven en debatten die hierover zijn gevoerd (onder andere brief van 20 april 2011 en Spoeddebat op 28 april 2011). Over de voortgang van het kwaliteitssysteem QLL verwijs ik u naar de brief die u hierover heeft ontvangen (TK 26991 nr.337, 6 september 2012).

Ten slotte heeft het lid Thieme gevraagd om een reactie op de stelling van Dier en Recht en Varkens in Nood dat de overheid percentages van de overtredingen in de veehouderij wegpoetst en vervangt door termen als "een substantieel aantal". Ik herken mij niet in deze stelling. Wetenschappers zijn onafhankelijk en dragen zelf volledige verantwoordelijkheid voor door hen opgeleverde rapporten.

(w.g.)

H.G.J.Kamp
Minister van Economische Zaken

Bijlage Gezondheids- en welzijnsproblemen

Vleeskuikens en legkippen

Vleeskuikens: voetzoollaesies en bezettingsgraad

Voetzoollaesies is een veel voorkomend probleem in de vleeskuikenhouderij. Onderzoek heeft aangetoond dat de strooiselkwaliteit de belangrijkste factor is bij deze aandoening. Daarnaast spelen onder andere kuikenmerk en groeisnelheid een rol.

De inzet van de overheid en pluimveesector is gericht op het voorkomen van voetzoollaesies door voorlichting over goed management en preventieve maatregelen (o.a. gericht op het droog houden van het strooisel door bijvoorbeeld verlagen van de waterdruk, het aanpassen van het temperatuurschema, gebruiken van turfstrooisel en een lager eiwitgehalte in het voer).

De Europese vleeskuikenrichtlijn kent geen norm voor voetzoollaesies, maar in overleg met de pluimveesector is in de Nederlandse regelgeving een norm voor voetzoollaesies opgenomen die van toepassing is voor de hoogste bezettingsgraad (39-42 kg/m²). Bij overschrijding van de norm moeten de betrokken houders een verbeterplan opstellen en toepassen. In structureel ernstige situaties zullen ze ook de bezetting in hun stallen moeten verlagen. Daarnaast controleert de NVWA in het slachthuis ook nog of er sprake is van hoge percentages welzijnsgerelateerde indicatoren, zoals voetzoollaesies. Bij een te hoog percentage voetzoollaesies wordt de pluimveehouder schriftelijk gewaarschuwd maatregelen te treffen. Als daar geen gehoor aan wordt gegeven en de percentages hoog blijven bij volgende koppels, volgt een handhavingstraject.

Verzorging van legkippen en zieke vleeskuikens

Despecifieke richtlijnen schrijven voor dat legkippen en vleeskuikens ten minste één respectievelijk twee maal per dag moeten worden geïnspecteerd door de houder. Veehouders kunnen dan ernstig zieke en dode dieren eruit halen en indien nodig een hele koppel behandelen. Vleeskuikens met ernstige vorm van contactdermatitis worden echter zelden apart verzorgd en behandeld. Door de grote aantallen dieren blijkt dat praktisch gezien niet uitvoerbaar.

Problemen met mobiliteit als gevolg van toegenomen groeisnelheid door genetische selectie bij vleeskuikens

Bij een aanzienlijk deel van de vleeskuikens van gangbare rassen treedt aan het einde van de mestperiode een vermindering op van de mobiliteit. In het kader van het Welfare Quality-onderzoek heeft Wageningen UR de mobiliteit van vleeskuikens van een groot aantal koppels gemeten voor de afvoer naar het slachthuis. Daarbij heeft 8% van de kuikens van gangbare rassen een goede mobiliteit, 35% een redelijk goede mobiliteit/ lichte afwijking, 49% een duidelijk afwijkende loopwijze en 8% van de kuikens hebben veel moeite eten en drinken te bereiken of kunnen zich niet meer voortbewegen. Ik heb u hierover ook schriftelijk geïnformeerd ((TK 2012/2013 nr. 3585).

Ik heb deze problematiek bij de Initiatiefgroep Duurzame Fokkerij onder de aandacht gebracht. Zij stelt o.a. onder het topsectorenbeleid kennis- en innovatieprogramma's in de fokkerij op waarbij onder andere ingezet wordt op de ontwikkeling van duurzamere vleespluimveerassen.

Irritaties aan ogen en luchtwegen door slecht stalklimaat bij vleeskuikens

De overheid heeft onderzoek laten doen naar maatregelen die zijn gericht op het verminderen van de uitstoot van fijn stof naar de buitenlucht (Nationaal Samenwerkingsprogramma Luchtkwaliteit). Enkele van deze maatregelen hebben ook een positief effect op het binnenklimaat en beperken de uitstoot van fijn stof in pluimveestallen zoals het toepassen van een oliefilm en ionisatie in de stal. Bij vleeskuikens zijn deze maatregelen praktijkrijp en op enkele bedrijven worden deze maatregelen nu toegepast. Voor leghennenstallen zullen deze maatregelen in 2013 beschikbaar komen.

Doden: Elektrisch waterbad en ophangen aan slachthaken vleeskuikens, legkippen en eenden

Naar aanleiding van een Nederlands onderzoeksrapport waaruit bleek dat de in Nederland gebruikte stroomsterkte in het waterbad leidt tot onvoldoende verdoving en daarmee tot onaanvaardbare welzijnsproblemen is er in de EU een discussie gevoerd over de waterbadmethode. Vanaf 1 januari 2013 geldt de nieuwe Europese verordening inzake bescherming van dieren tijdens het doden. In deze Verordening zijn onder andere elektrische parameters voor de waterbadmethode opgenomen. Deze normen zijn nieuw en hoger dan de tot nu toe voorgeschreven nationale normen. Bij de juiste toepassing van deze elektrische parameters zal er sprake zijn van productschade ten gevolge van de bloedingen in het vlees. Verwachting is dat door een juiste toepassing het gebruik van de waterbadmethode daardoor zal afnemen. Naast deze vorm van bedwelming zijn andere methoden toegestaan zoals de gasverdoving of de in Nederland ontwikkelde head-only-methode. Bij gasverdoving en de nieuw ontwikkelde head-only methode worden de dieren niet meer bij bewustzijn opgehangen aan slachthaken.

Gezondheidsproblemen door de kwaliteit van het drinkwater bij vleeskuikens en legkippen

Drinkwaterkwaliteit wordt door de pluimveesector vanuit de werkgroep ESBL opgepakt omdat via drinkwater ESBL verspreid kan worden in de koppel. Binnenkort start een project over drinkwaterkwaliteit. Gekeken wordt naar criteria (wanneer kan men spreken van goed drinkwater?) en monsternamen (hoe bemonster je een drinkwatersysteem op een goede manier?). Het onderzoek wordt gefinancierd door het productschap en de overheid. Drinkwaterkwaliteit krijgt ook aandacht in de bedrijfsgezondheidsplannen die iedere veehouder in het kader van Antibioticabeleid moet opstellen

Vleeskuikenouderdieren: hongergevoel, voerregime, paringsgedrag

Deze complexe problemen die mede het gevolg zijn van fokkerij hebben de aandacht van zowel overheid als sector. WUR-ASG heeft op deze terreinen onderzoek gedaan om te komen tot oplossingen. De onderzochte managementmaatregelen bieden echter nog onvoldoende verbetering. Wat betreft hongergevoel adviseert de EFSA om met genetische selectie toe te werken naar ouderdieren die gezond en productief blijven bij een hogere voergift, om daarmee hongergevoel te verminderen. Ik verwacht van de sector dat zij hiermee aan de slag gaan.

Verrijkte kooien bij leghennen

Verrijkte kooien zijn in Nederland verboden. Een beperkt aantal leghennenbedrijven die voor 18 april 2008 deze kooien gebouwd en in gebruik had, of daarvoor een vergunning had aangevraagd mag deze vorm van huisvesting gebruiken tot 2021. Met het legbatterijverbod van 1 januari 2012 is het aantal leghennen die gehuisvest zijn in kooien fors verminderd. De Tweede Kamer is hierover geïnformeerd met de brieven van 19 december 2011 (31923-26) en 20 maart 2012 (31923-28).

Vleeskalkoenen

Ademhalingsproblemen als gevolg van slecht stalklimaat

De overheid heeft onderzoek laten doen naar maatregelen zijn gericht op het verminderen van de uitstoot van fijn stof naar de buitenlucht (Nationaal Samenwerkingsprogramma Luchtkwaliteit). Enkele van deze maatregelen hebben ook een positief effect op het binnenklimaat en beperken de uitstoot van fijn stof in kalkoenstallen zoals het toepassen van een oliefilm.

Verzorging bij laesies aan poten en borst

De welzijnsverordening vleeskalkoenen voorziet in de verplichting voor de pluimveehouder tenminste twee keer per etmaal de gezondheid van de dieren te controleren. Kalkoenen met ernstige vorm van contactdermatitis worden echter zelden apart verzorgd en behandeld.

Voetzoollaesies en borstpukkels

Zoals bij vleeskuikens speelt de strooiselkwaliteit een grote rol bij deze aandoeningen. Omdat gehouden kalkoenen in de huidige stalsystemen niet scharrelen, zoals kippen dat doen, houden de dieren zelf het strooisel niet los en rul. De ervaringen die nu worden opgedaan in de vleeskuikensector voor de verbetering van strooiselkwaliteit kunnen bij goed resultaat ook worden beproefd in de kalkoensector.

Verenpikken en voerregime

WUR-ASG heeft in het verleden onderzoek gedaan naar omgevingsverrijking en voeding in relatie tot verenpikken, maar het bieden van afleidingsmaterialen en door strooisel gestrooid graan (bevorderen zoekgedrag) trekken wel de aandacht van de dieren maar dat is meestal van korte duur en levert onvoldoende op om verenpikkerij tegen te gaan.

De kalkoensector én de Stuurgroep Ingrepen bij pluimvee gaan nu gezamenlijk zoeken naar een integrale aanpak om verenpikkerij afdoende te bestrijden. Daarbij wordt samenwerking gezocht met de Duitse kalkoensector.

Negatieve effecten van selectie op productiekenmerken

Nederland heeft geen fokkerij- of vermeerderingsbedrijf voor de kalkoensector. De broedeieren worden uit het buitenland geïmporteerd. De Nederlandse sector is een kleine sector en heeft mede daardoor weinig invloed op het fokbeleid. Het probleem krijgt wel aandacht bij de internationale fokbedrijven, waar fokdieren met aanleg voor aandoeningen aan het bewegingsapparaat niet verder gebruikt worden in de fokprogramma's.

De introductie op de Nederlandse markt van een alternatief marktconcept, de Kelly Bronze, op basis van een minder snel groeiende kalkoentype is moeizaam gebleken.

Vleeseenden

Ontbreken van open water

Vleeseenden staan op stro en hebben veel bewegingsruimte. In Nederland is het op grond van milieuwetgeving (fosfaatbemesting) verboden om vleeseenden buiten te houden op landbouwpercelen. Onderzoek van WUR-ASG toont aan dat eenden een sterke behoefte hebben aan open water. Rondrinkers, drinkgoten, douches en (ondiep) badwater maken een goede lichaamsverzorging wel mogelijk, maar worden door de vleeseendhouders niet gebruikt. De vleeseenden hebben de beschikking over een drinknippel. De combinatie van het aanbieden van open water in de binnenhuisvesting en van het behoud van een goede hygiëne is lastig. De bacteriologische kwaliteit van open water is duidelijk slechter dan van water uit de nippel, wat extra risico's met zich meebrengt voor de gezondheid van de eend. Internationaal wordt onderzoek gedaan naar systemen waarbij welzijn en hygiëne tot hun recht komen.

Varkens

Routinematig couperen van staarten

Couperen is alleen toegestaan wanneer is gebleken dat bij andere varkens staartverwondingen ontstaan als de ingreep niet wordt toegepast. Bijterij komt regelmatig voor, ondanks couperen. Soms is er sprake van een uitbraak. Het welzijn van de dieren is dan ernstig in het geding. Hierdoor worden alle biggen in de gangbare varkenshouderij op dit moment standaard gecoupeerd.

De oorzaak van enige vorm van bijterij of van een uitbraak is vaak niet eenduidig. Er kunnen meerdere factoren meespelen. Preventieve maatregelen of maatregelen om een uitbraak van bijterij de kop in te drukken, zijn door het multifactoriële karakter dus ook niet zonder meer voor te schrijven. Desalniettemin hebben, conform de overheidsambitie om per 2023 te stoppen met ingrepen, de LTO en de dierenbescherming deze zomer het initiatief genomen om aan de slag te gaan met het terugdringen van bijterij op de bedrijven en het op termijn stoppen met couperen. Ik verwacht daar in de loop van 2013 meer over te kunnen melden.

Ademhalingsproblemen als gevolg van een slecht stalklimaat

In de bestaande varkenshouderij is dit een aandachtspunt. Longaandoeningen hebben een negatieve impact op de gezondheid. Uit de herhaling van de ongeriefanalyse 2011 (<http://edepot.wur.nl/190225>) blijkt dat ten algemene het stalklimaat is verbeterd door o.a. ondergrondse luchtinlaten en luchtinlaatkoelingen.

Een slecht stalklimaat is echter niet de enige oorzaak van luchtwegontstekingen. Het optimaliseren van, een verbeterde huisvesting en dito management zouden derhalve ook kunnen bijdragen aan de vermindering van het luchtwegprobleem en aan het antibioticumgebruik doordat varkens weerbaarder worden. Bij het ontwerpen van innovatieve stalsystemen is stalklimaat ook een belangrijk aandachtspunt. Het gescheiden opvangen van mest en urine is een innovatief voorbeeld wat de vorming van ammoniak voorkomt en wat bijdraagt aan een gezonder leefklimaat voor boer en varken. Dergelijke innovaties via het topsectorenbeleid kunnen op mijn steun rekenen.

Kraamhok en nestbouwgedrag zeugen

Het is een feit dat de conventionele kraamhokken grotendeels ingericht zijn op het voorkomen van doodliggen van biggen. Hierdoor schieten veel andere behoeften erbij in. Een initiatief van zeugenhouders heeft geleid tot een "kraamhok nieuwe stijl" genaamd pro dromi. Hier staat gedrag en behoeften van de zeug, biggen en zeugenhouder centraal. Deze innovatie bevindt zich in een testfase. De resultaten op het gebied van welzijn en gezondheid van de zeugen en de big zijn perspectiefvol. Als het pro dromi kraamhok bewijst praktijkproof te zijn zal dit kraamhok nieuwe stijl in de nabije toekomst naar verwachting veelvuldig worden toegepast en mogelijk in de toekomst zelfs verplicht worden. Hetzij vanuit de markt, hetzij vanuit de overheid.

In de varkensrichtlijn 2008/120/EG is vastgelegd dat in de laatste week voorafgaande aan het werpen de zeug over voldoende los materiaal beschikt dat voldoet als adequaat nestmateriaal, tenzij dit in verband met de op het bedrijf gebruikte mengmestmethode niet uitvoerbaar is. Dit is overgenomen in het Varkensbesluit. Tot op heden was er geen perspectiefvol alternatief voor het instrooien van het traditionele kraamhok zonder negatief effect op de alom gebruikte mengmestmethode. Pro Dromi EasyNesting, onderdeel van het kraamhok nieuwe stijl traject lijkt hier echter verandering in te brengen. Het bevestigen van een jutezak lijkt meer rust te genereren en minder kans op doodliggers te geven en ook toepasbaarder zijn in traditionele kraamhokken.

Op dit moment worden er ervaringen in de praktijk mee opgedaan. Als in de praktijk blijkt dat de resultaten net zo perspectiefvol zijn als uit dit onderzoek blijkt dan verwacht ik op termijn een grootschalige toepassing hiervan in de praktijk. Mocht er door de sector een gids voor goede praktijken worden opgesteld dan is dit zeker een item wat meegenomen kan worden als goede invulling van de open norm 'adequaate nestmateriaal'.

Afleidingsmateriaal vleesvarkens

Het aanbieden van materiaal waarmee een varken kan spelen en onderzoeken is een Europese eis. Met deze eis wordt tegemoetgekomen aan het natuurlijke gedrag van het varken van wroeten en zijn omgeving onderzoeken. De karige invulling van de ketting als enige vorm van afleiding is per 2007 verboden. Sindsdien is er een verscheidenheid aan materiaal en toepassingsvormen op de markt. Er wordt strak gehandhaafd op ondernemers die geen of ondeugdelijke materialen aanbieden. Ik verwacht in het kader van stoppen met couperen de komende jaren meer aandacht voor nog betere materialen en toepassingsvormen. Mogelijk dat het opstellen van een gids van goede praktijken door de sector ook voor dit onderdeel een goede handreiking zou kunnen zijn.

Kalveren

Gladde en harde vloeren

Gladde en harde vloeren kunnen inderdaad een probleem vormen voor kalveren. Niet alle vloeren die op dit moment gebruikt worden zijn echter glad en nat. De ongeriefanalyse van WUR-ASG uit 2007 was aanleiding om in de toenmalige nota Dierenwelzijn een verplichting op rubber matten op te nemen in stallen waar vleeskalveren anders dan op stro worden gehuisvest. Het bleek echter dat in de praktijk geen geschikte rubber matten beschikbaar waren. De bestaande rubber matten werden vaak gladder dan de bestaande vloeren en leverden daarmee dezelfde problemen op, naast extra bevuilding van de dieren. Door de aangenomen motie van Van der Vlies cs. (TK 28 286, nr. 170) is de verplichting omgezet in grootschalig onderzoek naar alternatieve vloeren. In opdracht van voormalig LNV is door WUR-ASG gewerkt aan het opzetten van een praktijkonderzoek teneinde een alternatief vloertype te identificeren dat beter is, in termen van het welzijn van de kalveren, dan de bestaande houten lattenbodem. Alternatieve vloertypen worden vergeleken op de effecten op loop- en ligcomfort, diergezondheid en stalklimaat. Daarbij wordt zoveel mogelijk aangesloten bij het project welzijnsmonitor vleeskalveren. Eind 2008 is gestart met een eerste uitwerking van het onderzoek in samenwerking met de sectorvertegenwoordigers. Ook de dierenbescherming is betrokken. In de eerste fase van het onderzoek zijn een aantal vloeren uitgetest op hokniveau en in de tweede fase worden twee de meest perspectiefvolle vloeren grootschaliger beproefd op afdelingsniveau. Op dit moment wordt gestart met fase twee.

Luchtwegproblemen door een slecht stalklimaat

Luchtwegproblemen bij (vlees)kalveren worden veroorzaakt door een veelheid aan ziekteverwekkers, waarvan sommige bacterieel en andere viraal van oorsprong zijn. De vatbaarheid van kalveren voor dergelijke ziekteverwekkers en de ernst van het ziektebeeld na infectie hangen niet alleen samen met de conditie van de kalveren, maar worden ook beïnvloed door de huisvesting en de verzorging van de dieren. Ondermeer de kwaliteit van het stalklimaat is in dit verband een belangrijke factor.

De kalversector heeft aandacht voor deze problematiek. Vanaf december 2012 wordt als een pilot op 75 bedrijven de welzijnsmonitor voor kalveren ingezet. Met behulp van protocollen wordt op een objectieve manier het welzijn gemeten aan dier zelf en zijn directe omgeving. Na het verrichten van de metingen worden de resultaten door een bedrijfsbegeleider besproken met de kalverhouder en krijgt hij adviezen aangereikt om zijn management te verbeteren. In de welzijnsmonitor wordt gekeken naar gezondheid, en meer specifiek ook naar luchtwegproblemen.

Vanuit de verplichte vermindering van antibiotica ontstaan ook prikkels om maatregelen te treffen om luchtweginfecties terug te dringen. De sector heeft hiertoe ook plannen opgesteld. Daarbij wordt bijvoorbeeld gedacht aan maatregelen voor het verhogen van de weerstand en de 'robuustheid' van de kalveren, met name tijdens de eerste levensweken, een betere zorg rond belangrijke transitie momenten (zoals de overgang van het bedrijf van herkomst naar het afmestbedrijf), en een verbetering van het stalklimaat.

Melkvee

Klauwaandoening, pootproblemen en gedragsbeperking door huisvesting en beperkte weidegang

Het rapport signaleert een aantal welzijnsproblemen zoals het ontbreken van weidegang en het voordoen van klauwproblemen. Weidegang is geen wettelijke verplichting. Het is wel een belangrijk thema van de partners in de Duurzame Zuivelketen. Friesland Campina en andere zuivelbedrijven hebben in 2011 initiatieven met stimulerende maatregelen ontplooid om verreweg het grootste gedeelte van de Nederlandse melkkoeien tijdens de zomermaanden in de wei te laten grazen. Ook werkt de sector met steun van de overheid aan het verbeteren van de klauwgezondheid, onder andere in het project Grip op klauwen. In dit project werken veehouders en erfbetreders aan een integrale aanpak om klauwgezondheid te verbeteren.

In december 2012 zal gestart worden met een project van overheid en sector naar diergericht meten: "Meten en verbeteren van Dierenwelzijn Melkvee (welzijnsmonitor)". De systemen van de sector zelf worden onderling en met Welfare Quality@ melkvee vergeleken en vervolgens worden de twee meest perspectiefvolle uitgetest op 60 bedrijven.

Net als bij kalveren krijgt de melkveehouder op basis van de monitor adviezen aangereikt om zijn management te verbeteren en gaat hij een verbetercyclus in (regelmatig metingen en adviesgesprekken).

Ongerief als gevolg van selectie op hoge melkproductie

In het kader van het initiatief Duurzame Zuivelketen waar een groot aantal sectororganisaties bij zijn aangesloten, werkt de Nederlandse Veehouderij aan de doelstelling om de levensduur van de koe in de komende jaren te verlengen. Daarbij wordt gekeken naar de huidige redenen van afvoer van het vee en het aanbieden van handvaten aan de individuele houder om de levensduur van de melkveestapel te verlengen. Ook in de fokkerij zijn de ogen niet meer alleen gericht op productieverhoging, maar spelen in kader van duurzaamheid diergezondheid en dierenwelzijn een belangrijke rol.